

Jakobs skriftbevis i favør av hedningemisjonen

Resepsjonen av Am 9,11-12 i Apg 15,16-18¹

JOSTEIN ÅDNA

1. Innledning

Den samlingen i Jerusalem - sannsynligvis i år 48 e.Kr. - som tradisjonelt betegnes som «apostelmøtet» eller sågar som «apostelkonsilet», må ha vært en hendelse av den største betydning innen urkristendommens historie². F.eks. vurderer Edvin Larsson i sin store kommentar til Apostlenes gjerninger dette møtet som «en vändpunkt i kyrkohistorisk bemerkelse, vars betydelse knappast kan överskattas»³. Vår viktigste - og muligens eneste - kilde til dette historisk så ruvende møtet er Lukas' beretning i Apg 15,6-21, med dets umiddelbare for- og etterhistorie referert i de omkransende versene 1-5 og 22-29.

Temaet for møtet i Jerusalem var spørsmålet hvorvidt hedninger som kom til tro på Jesus og ble innlemmet i kirken, måtte pålegges omskjærrelse og eventuelt også ytterligere overholdelse av Loven utover omskjærrelsen. Jødekristne fra Judea hadde visitert den ekspansive misjonsmenigheten i Antiokia med krav om slik omskjærrelse, og en delegasjon fra Antiokia med menighetens ikke-omskjærende hedningemisjonærer Paulus og Barnabas i spissen var kommet til Jerusalem for å få stridsspørsmålet avklart i modermenigheten. Etter at «hard-linerne», noen troende fra fariseerpartiet, hadde målbåret kravet sitt om at hedningene «må omskjæres og pålegges å holde Mose-loven» (Apg 15,5), trådte så apostlene og de eldste sammen for å drøfte saken (v. 6). Ifølge Lukas' referat utviklet det seg raskt en hef-

tig disputt (v. 7a), som først ble roet ned da den fremste i apostelkretsen, Simon Peter, reiste seg og holdt et innlegg der han minnet forsamlingen om åndsutgytelsen over ikke-omskårede hedninger, og av dette frelseshistoriske faktum trakk den konklusjon at det ikke ville være rett å kreve lovobservans av de hedningekristne (v. 7b-11, sml. Apg 10,1-11,18). Etter Peters tale var det blitt såpass ro i forsamlingen at Barnabas og Paulus kunne få slippe til med sin erfaringsberetning fra den såkalt første misjonsreisen (v. 12, sml. Apg 13,4-14,26), og etter deres rapport grep så lederen i presbytergruppen, Jakob, ordet og holdt den talen (v. 13-21) som ifølge Lukas-referatet ble det utslagsgivende votum under møtet i favør av et nei til omskjærelseskravet (sml. v. 22-29).

I sentrum for Jakobs tale står påvisningen av at det lovfrie standpunkt som Simon Peter hadde forfektet, samsvarer med de hellige skriftene, v. 15-18: «(15) Og dette stemmer med profetenes ord, slik det står skrevet: '(16) Deretter vil jeg komme tilbake og gjenreise Davids falne hytte. Det som er revet ned, skal jeg bygge opp, jeg reiser det på ny, (17) for at resten av menneskene skal søke Herren, alle folkeslag som mitt navn er nevnt over. Så sier Herren, han som gjør dette, (18) det som er kjent fra evighet av.» Det er en fullstendig uomstridt erkjennelse at kjernen i Jakobs skriftsitat er hentet fra frelsesoraklet ved slutten av Amos-boken, Am 9,11-12: «(11) Den dagen reiser jeg opp igjen Davids falne hytte. Jeg murer igjen dens revner og reiser det som ligger i grus; jeg bygger den som i gamle dager. (12) Så kan de ta resten av Edom i eie og alle de andre folkeslag som er nevnt med mitt navn, lyder ordet fra Herren, som fullfører dette.» Samtidig som identifiseringen av Amos-sitatet er entydig, foreligger ganske betydelige variasjoner mellom ordlyden i den hebraiske masoretteksten på den ene siden og i den greske gjengivelsen i Apg 15,16f på den andre siden, noe som umiddelbart framgår også av Det Norske Bibelselskaps oversettelse av 1978/1985/1994, som er benyttet i sitatene ovenfor.

1.1 Sitat av Septuaginta - en ubistorisk lukansk komposisjon?

Det meste av Det gamle testamente ble oversatt fra hebraisk til gresk allerede i førnytestamentlig tid, sannsynligvis blant den store gresktalende jødiske diasporagruppen i Aleksandria i Egypt⁴. Naturligvis har det ikke gått upåaktet hen blant dem som har beskjeftiget seg med Jakobs Amos-sitat, at nettopp på det punkt hvor det oppviser det største avviket fra masoretteksten (MT), nemlig i hensiktssetningen i Apg 15,17, samsvarer det med Septuaginta (LXX), som denne greske oversettelsen blir kalt. En nærliggende slutning av dette forhold er at

opphavsmannen til Apg 15,16f - som jo er en tekst på gresk - rett og slett har lagt Septuaginta til grunn for sitatet. At de hellige skriftene siteres etter Septuagintas greske ordlyd, skjer påviselig en rekke ganger i Det nye testamente og er i seg selv ikke det minste merkverdig eller mistenkelig⁵. Men i forbindelse med Jakobs skriftbevis under apostel- og presbytermøtet i Jerusalem stiller saken seg annerledes. Jakob, Herrens bror, var på dette tidspunkt blitt den fremste lederen for den hebraisk- og aramaisktalende delen av den jødekristne menigheten i Jerusalem (sml. Apg 6,1; 21,18; Gal 1,18f; 2,9.12), og det kan anses som nærmest utelukket at han i en teologisk stridssak skulle ha påberopt seg som skriftbevis Septuaginta på et punkt hvor den greske oversettelsen står i kross motsetning til den hebraiske originalen. Mange forskere har derfor trukket den slutningen av samsvaret mellom Apg 15,16f og Am 9,11f LXX at det må være den greskskrivende forfatteren av Apg, Lukas, som står bak skriftbeviset. Med andre ord har Lukas følgelig tatt seg den frihet å legge et skriftbevis i munnen på Jakob som denne forkjemperen for den palestinsk-jerusalemittiske jødekristendommen aldri har framført⁶. Dersom Lukas påviselig har fusket med de historiske data på det punkt i fortellingsammenhengen i Apg 15 som faktisk fremstår som avgjørende for utfallet av det stridsspørsmål som fortellingen handler om, melder automatisk tvilen seg angående også resten av referatet fra apostel- og presbytermøtet. For dersom det utslagsgivende enkeltelement i fortellingsammenhengen viser seg å være uhistorisk, da er neppe de forutgående momentene som bygger opp mot skriftbeviset som beretningens klimaks, heller historiske. F.eks. har Ernst Haenchen trukket nettopp denne negative historiske slutning i sin store kommentar til Apg: «At LXX siteres på et sted hvor den byr på avgjørende avvik fra den hebraiske teksten, gjør det uimotsigelig klart at heller ikke Jakob-talen er noe historisk referat, men kun en komposisjon av den hellenistiske hedningekristne Lukas»⁷.

Denne historiske argumentasjonen virker ryddig og klar. Men konklusjonen som den munner ut i, er radikal og konsekvensrik med tanke på rekonstruksjonen av hedningemisjonens framvekst i urkirken. Lukas hevder faktisk i Apg at den epokegjørende løsningen på stridsspørsmålet angående betingelsene som måtte stilles til hedninger som ønsket å bli tatt opp i det Jesustroende fellesskap, ble funnet på apostel- og presbytermøtet i Jerusalem. Er dette kun en lukansk fiksjon? Eller spilte Jakob, Herrens bror, virkelig en avgjørende rolle ved den teologiske avklaringen av hedningemisjonens forutsetninger på et slikt grunnlag som Apg 15 beskriver? Vi skal forsøke å bevege oss i retning av et svar på disse spørsmålene ved først å overprøve

påstanden om at Apg 15,16f forutsetter og bygger på LXX-versjonen av Am 9,11f.

2. Traderingen av Amos 9,11-12

Følgende synopse tør være til hjelp med å få oversikt over overensstemmelsene og avvikene mellom de tre versjonene av det profetiske frelsesoraklet som vi her har å gjøre med⁸.

<i>Am 9,11-12 MT</i>	<i>Am 9,11-12 LXX</i>	<i>Apg 15,16-18</i>
(11) På den dagen	(11) På den dagen	(16) Etter dette
vil jeg gjenreise Davids falne hytte, og jeg vil mure igjen deres revner,	vil jeg gjenreise Davids falne hytte, og jeg vil gjenoppbygge dens nedfalne bestanddeler,	vil jeg vende tilbake, og jeg vil gjenoppbygge Davids falne hytte,
og dens ruiner vil jeg gjenreise, og jeg vil bygge den som i gamle dager	og dens ruiner vil jeg gjenreise, og jeg vil gjenoppbygge den som i gamle dager	og dens ruiner vil jeg gjenoppbygge, og jeg vil reise den opp
(12) for at de skal ta i eie Edoms rest og alle folkeslagene som mitt navn var nevnt over,	(12) for at resten av menneskene og alle folkeslagene, som mitt navn er nevnt over, skal søke,	(17) for at resten av menneskene og alle folkeslagene, som mitt navn er nevnt over, skal søke Herren,
sier Herren, som gjør dette.	sier Herren, som gjør dette.	sier Herren, som gjør dette
		(18) kjent fra evighet av.

2.1 *Am 9,11-12 LXX gjengir en alternativ hebraisk tekst*

Av denne oppstillingen framgår det tydelig at masoretteksten på den ene side og LXX-teksten sammen med Apg på den annen angir nærmest diametralt motstridende mål og hensikter for gjenreisningen av den falne Davidshytten. Ifølge Am 9,11f MT skal denne gjenreisningen resultere i at Juda/Israel gjenerobrer det som er tilbake av erkefienden i syd, Edom, og utover det faktisk reetablerer herredømmet over de nabofolkene som i sin tid hadde inngått i det davidiske storrike⁹. Den hebraiske teksten taler følgelig på solid gammeltestament-

lig vis om Israels politisk-militære herredømme over hedningefolkene. Am 9,11f LXX vender derimot det frelseshistoriske perspektivet fra det partikularistisk-nasjonale til det universale: Når Davidshytten gjenreises, skal hedningene ikke være objekt for Israels herrevelde, men selv et aktivt handlende subjekt. Den aktivitet som hedningefolkene skal gi seg til å utøve, omtales som «søken». Parallellen i Apg 15,17 føyer til «Herren» som objekt for søkingen. Dette er langt ifra noen vilkårlig innføyelse, men kun en eksplikasjon av hva som er implisitt forutsatt også i LXX, for naturligvis visste alle tradentene av Am 9,11f at det også for hedningene gjelder å «søke» Herren dersom de i det hele tatt skal ha noen utsikt til å få del i frelsen (sml. bl.a. 5 Mos 4,29b; Am 5,4-6; Hos 10,12)¹⁰.

Paradoksalt nok er det ikke mer enn noen helt minimale forskyvninger i den hebraiske teksten som skal til for å oppnå det dramatiske innholdsmessige omsvinget som LXX representerer. Dersom predikatet i hensiktsetningen Am 9,12 istedenfor *jiresju* (av *jarasj* qal: «ta i eie») leses som *jidresju* (av *darasj* qal: «søke»), og dersom *sjeerit ædom*, «Edoms rest», leses som *sjeerit adam*, «menneskerest», så har vi faktisk en hebraisk tekst i Am 9,12a α som svarer til LXX-oversettelsen¹¹. Med andre ord skal det ikke mer til enn endringen av én verbalrotkonsonant og omvokalisering av ett ord, som - dersom det skrives defektivt uten mater lectionis - i en ikke-vokalisert versjon av Amos-teksten ikke endrer utseende i det hele tatt. Det er ikke sannsynlig at LXX-oversetterne hadde en hebraisk tekst foran seg som var identisk med masoretteksten til Am 9,12, og at de så enten feilleste *jiresju* som *jidresju* og *ædom* som *adam* eller selv foretok disse minimale forskyvningene i teksten for å oppnå et avvikende meningsinnhold. Det er langt mer sannsynlig at LXX er oversatt fra en hebraisk original hvor disse småendringene allerede var foretatt. På grunnlag av de hebraiske bibelmanuskriptene som de siste 50 år er blitt funnet i Qumran-hulene og på andre steder ved Dødehavet, vet vi nemlig i dag sikkert at LXX på en rekke steder hvor den avviker fra den masoretiske teksten, ikke har tatt seg mer eller mindre større friheter i forhold til den hebraiske originalen, men faktisk har hatt en *Vorlage* med annen ordlyd enn den masoretiske¹². Når det gjelder Am 9,11-12, foreligger det dessverre ingen direkte tekstfunn i bibelhåndskriftene blant Dødehavsrullene, men tekstpassasjen «jeg vil gjenreise Davids falne hytte» blir sitert og gitt en tolkning i det såkalte Damaskus-skriftet og i det såkalte Florilegiet (CD 7,16 og 4QFlor 1,12). Istedenfor masorettekstens imperfektum *aqim* (av *qum* hifil) har disse to Qumranbeleggene perfektum consecutivum *wabaqimoti*, og selv om dette kun er tale om en minimal variasjon uten innholdsmessige kon-

sekvenser, bekrefter sitatene like fullt at den hebraiskspråklige traderingen av Amos-boken ikke var absolutt enhetlig i før-masoretisk tid.

Disse iakttagelsene til Amos-boken faller godt inn i det større mønster som de senere års teksthistoriske forskning har tegnet av situasjonen rundt vår tidsregnings begynnelse. Traderingen av GT-teksten var i dette tidsrommet lite enhetlig, og det hersket i vide jødiske kretser som var beskjeftiget med overlevering og fortolkning av De hellige skriftene - inklusive essenerne i Qumran og de første kristne, stor åpenhet for denslags midrasjiske tillemplinger av bibelteksten som endringene fra *jiresju* til *jidresju* og fra *ædom* til *adam* i Am 9,12 i den eller de hebraiske håndskriftene som LXX-oversetterne la til grunn, er eksempler på¹³. Disse endringene er nærmere bestemt et eksempel på den type *implisitt* midrasj som kalles *al tiqre*-midrasj¹⁴, altså en alternativlesning som med nødvendighet hører hjemme i den hebraiskspråklige traderingssammenhengen¹⁵.

2.2 Hvilken versjon av Am 9,11-12 ligger til grunn for sitatet i Apg 15,16-18?

På bakgrunn av de innledningsvis refererte påstandene fra mange forskere om at sitatet i Apg 15,16-18 er avhengig av LXX-versjonen, bør den betydelige ulikheten mellom disse to i det første verset, slik den tydelig framgår av synopsen ovenfor, overraske. Apg 15,16 åpner med å henspille på andre profettekster: «Etter dette (sml. Hos 3,5) vil jeg vende tilbake (sml. Jer 12,15) ...», og selve Amos-sitatet tar først til med det chiastisk formede utsagnet «(og) jeg vil gjenoppbygge Davids falne hytte, og dens ruiner vil jeg gjenoppbygge»¹⁶. Denne chiasmen kommer i det hele tatt først i stand ved at Apg 15,16 utelater det andre av de i alt fire setning(sledd)ene bestående av subjekt + objekt i Am 9,11 (MT: «og jeg vil mure igjen deres revner»; LXX: «og jeg vil gjenoppbygge dens nedfalne bestanddeler»). Også valget av verb og rekkefølgen av dem er ulik i Am 9,11 LXX og Apg 15,16. Mens LXX to ganger etter hverandre opererer med «jeg vil gjenreise-«jeg vil gjenoppbygge»¹⁷, benytter Apg 15,16 seg i det hele tatt ikke av verbet *anistanai* («gjenreise») og plasserer sine to forekomster av «jeg vil gjenoppbygge» i de setningsledd hvor LXX har «jeg vil gjenreise». Som alt nevnt, er den første forekomsten av «jeg vil gjenoppbygge» i LXX-versjonen rett og slett utelatt i Jakob-sitatet, og fordi «jeg vil gjenoppbygge» så å si allerede var «oppbrukt» i Apg 15,16 som ytre ramme for chiasmen der, måtte man for denne versjonens vedkommende finne et annet verb i gjengivelsen av det fjerde og siste setningsleddet i Am 9,11 («jeg vil [gjenopp]bygge den»). Vi kan uten videre si at man i det her benyttede verbet *anorthun*, med den konkrete betydningen

«å reise opp (igjen)», har lyktes med å finne et godt og sakssvarende alternativ¹⁸. Når det gjelder tidsbestemmelsen til slutt i Am 9,11, så er den utelatt i gjengivelsen i Apg 15. Denne utelatelsen har sin årsak i at Jakob-sitatet i Apg 15,18 avsluttes - slik det åpnet - med en henspilling på en annen profetstekst, Jes 45,21, som inneholder en henvisning til fortiden, og som naturlig erstattet og fortrenget tidsbestemmelsen i Am 9,11. Alluderingen til Jes 45,21 synes å legge MT-istedenfor LXX-teksten til grunn¹⁹.

Sammen med summen av avvik mellom Am 9,11 LXX og Apg 15,16 gir denne erkjennelsen til Apg 15,18 oss nå all grunn til å reise tvil angående Jakob-sitatets påståtte avhengighet av LXX. Som vi allerede har påvist, går LXX-versjonen av Am 9,11-12 for sin del tilbake på en hebraisk *Vorlage*. Ettersom det på nytestamentlig tid generelt forelå betydelige variasjoner i traderingen av de gammeltestamentlige tekstene og ettersom variasjonene som Apg 15,16 oppviser, ikke går utover de alment aksepterte grensene for implisitte midrasjer, er det ingenting i veien for å anta at også Apg 15,16-18 går tilbake på en hebraisk original. Denne bakenforliggende teksten hadde i det første verset, Am 9,11, gått enda lenger enn den hebraiske versjonen som LXX gjengir, i stilistisk-innholdsmessig tilpasning (sml. note 17), men i det andre verset, Am 9,12, var den åpenbart (så å si) ordrett identisk med LXXs *Vorlage*. Det (så å si) ordrette samsvaret som nå foreligger på gresk mellom Apg 15,17 og Am 9,12 LXX, må verken ha sin grunn i at LXX-teksten er basis for Apg 15,17 (slik bl.a. Haenchen hevder) eller i at en uavhengig oversettelse til gresk tilfeldigvis faktisk har endt opp med en nærmest identisk ordlyd. Jeg tenker meg at den eller de som oversatte Jakob-talen i Apg 15,13ff til gresk, rett og slett erkjente at den versjonen av Amos-profetien som Jakob hadde sitert i sin tale, samsvarte med den hebraiske versjonen som LXX gikk tilbake på, og *derfor* benyttet de seg av den faktisk allerede foreliggende greske oversettelsen av dette verset i LXX.

Vi lar våre teksthistoriske og språklige overveielser munne ut i følgende konklusjon: Profetsitatet i Apg 15,16-18 inneholder ved åpningen og avslutningen henspillingen på Hos 3,5; Jer 12,15f og Jes 45,21, og ellers går det i sin kjerne tilbake på en egen, selvstendig hebraiskspråklig tradering av Am 9,11-12, som har inneholdt noen samsvar med og noen avvik fra både masorettekstradisjonen og Septuagintas hebraiske *Vorlage*²⁰. Dermed er de viktigste grunnene som ble omtalt i innledningen, mot å tilkjenne Jakob, Herrens bror, dette skriftsitatet ryddet av veien. Vi vil nå gå videre med en eksegetisk undersøkelse av den resepsjon av Am 9,11-12 som foreligger i Apg 15,16-18, og i lys av denne spørre hvorvidt innholdsmessige

betraktninger kan føre oss nærmere et sikkert svar på det historiske spørsmål angående Jakobs stillingtagen og rolle ved apostel- og presbytermøtet i Jerusalem.

3. Resepsjonen av Amos 9,11-12 i Jakobs tale

3.1 En eskatologisk frelsesprofeti

Som vi har sett, har Am 9,11-12 allerede i den masoretiske versjonen et eskatologisk preg. Jahve lover sitt folk, som i øyeblikket er knust, at han «på den dagen» vil gjenopprette den falne Davidshytten, og at de da igjen skal herske over de hedenske nabofolkene slik som i Davids stormaktstid.

Septuagintas *Vorlage* og den versjonen av Am 9,11f som Jakob benytter, tilspisser og radikaliserer profetiens endetidskarakter ytterligere. De nøyer seg nemlig ikke med å la restaureringen av Davidshytten føre til Israels herrevelde over de tilgrensende folkene, men proklamerer at hyttens gjenoppreisning vil innlede selveste Jahves *verdsherredømme*. Vendingen for «alle folkeslagene» fra å være objekt for Israels herrevelde til å være et aktivt subjekt som søker Herren, innebærer at den attributive relativsetningen som kvalifiserer dem nærmere - «som mitt navn var/er nevnt over» - endrer karakter fra å være et *negativt* til å være et *positivt* utsagn. *Negativt* utsa relativsetningen i masoretversjonen at nabofolkene under David hadde vært underkastet Jahves eierskap i form av Israels herredømme over dem (sml. note 9). *Positivt* utsier relativsetningen i LXX- og Jakob-versjonen at Jahve vedkjenner seg hedningefolkene som søker sin frelse hos ham. Dette omslaget har videre til følge at tidstrinnet i den hebraiske relativsetningen, som i seg selv ikke er entydig, til forskjell fra i masoretversjonen (sml. note 9) nå må oppfattes presentisk henholdsvis perfektisk: «som mitt navn er nevnt over». Det er tale om en utroping av Jahves navn til et eierskap som består i samtiden²¹. At Jahves navn i denne positive forstand er nevnt over hedningefolk, er et enestående utsagn i Det gamle testamente. Hovedlinjen der er nemlig at utropingen av Jahves navn i positiv - altså beskyttende og frelsende - forstand eksklusivt er begrenset til Israel (5 Mos 28,10; Jer 14,9) og dets frelsesgoder som f.eks. Jerusalem (Jer 25,29; Dan 9,18f) og templet (1 Kong 8,43; Jer 7,10f.14.30), mens det om hedningene tvert imot kan sies: «ditt navn er ikke nevnt over dem» (Jes 63,19). LXX- og Jakob-versjonen av Am 9,11-12 stiller alle hedningefolkene på lik linje med Israel. Gud vedkjenner seg ikke bare Israel, som får herske over hedningefolk (slik Am 9,11f MT), men han vedkjenner seg alle folk på jorden, og alle søker de ham.

Selv om Am 9,11f LXX er enestående i sin formulering, er det allikevel langt ifra det eneste utsagn i GT om en fremtidig positiv relasjon mellom Israels Gud og folkeslagene. Vi kan f.eks. bare tenke på tekstene om folkenes pilegrimsvandring til Sion (bl.a. Jes 2,2-4 par. Mi 4,1-3; Jes 66,18ff; Sak 8,20-23)²². Disse hedningepositive tekstene i GT kjente naturligvis alle jødekristne til, også de i urmenigheten som var motstandere av omskjærelsesfrihet for hedningene. Vi skal vokte oss for å anklage «hard-linerne» (sml. Apg 15,5) for å ignorere eller manipulere dem. For disse tekstene *kunne* nok i seg selv harmoneres med krav til omskjærelse utifra følgende forståelse: Ja visst skal også hedningene vinne andel i frelsen, men det må skje via proselytisering; ingen slipper inn i gudsfolkfelleskapet uten å gå den foreskrevne veien via omskjærelsen. Det kanskje eneste skriftordet som entydig utsa at folkeslagene *qua hedningefolk* tilhører Israels Gud, er Am 9,12 i LXX- og Jakob-versjonen, og av denne grunn er dette skriftordet unikt og spesielt velegnet til å begrunne det omskjærelsesfrie standpunktet i striden på apostel- og presbytermøtet²³.

3.2 Jakobs tolkning og bruk av Am 9,11-12

Jakob begynner sin tale i Apg 15,13-21 med å gi sin tilslutning til Peter: «Simeon har forklart hvorledes Gud for lenge siden sørget for å vinne seg et folk av hedninger som skal ære hans navn» (v. 14). Dernest postulerer han at dette standpunkt samsvarer med profetenes ord (v. 15) og bringer det sitatet som vi ovenfor har beskjeftiget oss utførlig med (v. 16-18). Vi gjør vel i å merke oss Jakobs ordvalg i v. 14. Det ord som i oversettelsen er gjengitt med «folk», er *laos* («å vinne seg et folk av hedninger» = *labein ex ethnân laon*). Jakob kvalifiserer de blant folkeslagene (*ethnæ*, samme ord som i sitatet i v. 17) som Gud vinner for sitt navn, med ordet *laos*, som i Septuaginta benyttes til å gjengi den hebraiske termen *am*. I GT er *am/laos*, brukt som bevisst teologisk term, reservert for Israel alene (sml. f.eks. 5 Mos 4,20; 7,6; 14,2.21)²⁴. Ifølge referatet av talen hans er Jakob altså på grunnlag av profetenes ord overbevist om at Gud for lengst har besluttet å hente inn i sitt utvalgte folk (*am/laos*) mennesker fra hedningefolkene uten å gå omveien via proselytisering. Det foreligger følgelig en klar korrespondanse mellom utropingen av Jahves navn over folkeslagene i Am 9,12, som både legitimerer og muliggjør deres søken etter Gud, og måten Jakob selv formulerer seg i v. 14. Når han på tampen av profetsitatet med en henspilling på Jes 45,21 understreker at Gud til og med har gjort denne sin hensikt «kjent fra evighet av» (v. [17-]18), retter Jakob dessuten også oppmerksomheten mot teksten Jes 45,18-25, som også i høyeste grad har relevans for hedninge-

misjonen, og underbygger dermed sin oppfatning ytterligere. I Korneliusepisoden, som Peter hadde minnet om (Apg 15,7b-11, sml. 10,1-11,18), og spesielt i den paulinske misjonsvirksomheten med utgangspunkt i Antiokia (Apg 15,12, sml. 13,4-14,26) ser Jakob nå virkeliggjørelsen av den beslutning som Gud har fattet «fra evighet av», om å føre også hedenske mennesker inn i gudsfolket. Etter hans mening er det riktig å oppsøke hedningene aktivt for å vinne dem for dette eskatologiske gudsfolket og ikke bare passivt avvente at de selv skal gi seg til å søke Israels Gud²⁵. I Paulus' virksomhet kommer det til en frelseshistorisk og misjonsstrategisk vellykket dynamikk mellom Guds «nådehjemsøkelse»²⁶ på den ene siden og hedningenes evne og villighet til å søke Gud, slik Am 9,12 taler om det, på den andre siden.

Ifølge Am 9,11f har denne hedningemisjonen sin forutsetning i gjenoppbyggelsen av Davids falne hytte. Denne gjenreisningen går jo forut for og er en forutsetning for at hedningene skal søke Herren. Fordi det er trinn to i Amos-profetien - hedningenes gudssøken - som Jakob ekvivalerer med den lovfrie hedningemisjonen og relaterer til omskjærelsesstridsspørsmålet, forutsetter han følgelig at gjenreisningen av Davidshytten allerede har funnet sted. I den ferskeste store undersøkelsen som foreligger til begrepet «hytte» i Am 9,11, påviser den tyske forskeren Sabine Nägele at det tradisjonshistorisk spesielt er knyttet til templet i Jerusalem²⁷. Av Det nye testamente framgår det at de kristne allerede på et tidlig tidspunkt så Guds løfte om det nye eskatologiske tempel innfridd og virkeliggjort i opprettelsen av kirken (se 2 Kor 6,16; Ef 2,20-22; 1 Tim 3,15; 1 Pet 2,4-6; 4,17; Hebr 3,6; Åp 3,12), og åpenbart er det denne forståelsen av Davidshytten som Jakob legger til grunn. Det er for øvrig interessant å registrere at denne forståelsen av den gjenreiste Davidshytten som identisk med det eskatologiske tempel korresponderer godt med de stilistiske og innholdsmessige modifikasjoner som Jakobs *Vortage* inneholdt i Am 9,11 i sammenligning med MT- og LXX-versjonene (sml. ovenfor 2.2)²⁸. Fordi Gud allerede med etableringen av kirken har gjenreist Davids falne hytte, kan nå også trinn to i Amos-profetien få sin oppfyllelse i den omskjærelsesfrie hedningemisjonen²⁹.

Som allerede nevnt en del ganger, henspiller åpningen av profetisitetet i Apg 15,16 bl.a. på Jer 12,15-16, hvor det om Israels/Judas nabofolk (sml. v. 14) sies: «(15) Men siden, etter at jeg har rykket dem opp, vil jeg forbarme meg over dem igjen og føre dem tilbake, hver til sin odel og sitt land. (16) Og hvis de da virkelig lærer å gjøre som mitt folk, så de sverger ved mitt navn og sier 'så sant Herren lever', likesom de før lærte mitt folk å sverge ved Ba'al, da skal de bygges

opp igjen midt iblant mitt folk.» I Jer 12,16 brukes uttrykket «bygge opp igjen» metaforisk om den status og posisjon som Jahve akter å gi hedningefolkene. Dette passer naturligvis godt sammen med billedbruken i Am 9,11f, som utgjør kjernen i Jakobs skriftsitat fra profetene. Begge steder benyttes byggetmetaforen om Guds sammenføring og sammenstilling av mennesker i et ekklesiologisk fellesskap. Og når det mer presist i Jer 12,16 heter at hedningefolkene skal «bygges opp igjen midt iblant mitt folk», har dette følger for samsynet av de to profetstekstene³⁰. I lys av byggetmetaforen brukt om hedningene i Jer 12,16 blir det klart at de gudssøkende hedningene i Am 9,12 uten noen ytterligere fordringer og betingelser får inngå med de Jesus-troende jødene i den gjenreiste Davidshytten, kirken. Nettopp slik er da også den konklusjon Jakob i Apg 15,19 trekker på grunnlag av skriftanførselene sine: «Derfor mener jeg at vi ikke skal lage vanskeligheter for de hedninger som vender om til Gud.»

Mange lesere av Apg 15 synes nok at her burde og kunne Jakobs konklusjon ha sluttet. For lager han allikevel ikke vanskeligheter for de hedningekristne når han i v. 20 føyer til: «Men vi skal skrive til dem at de skal holde seg borte fra det som er besmittet av avgudene, og fra hor, fra kjøtt av kvalte dyr og fra blod?» Jakobs standpunkt om å stille disse fire kravene til de hedningekristne fikk full tilslutning i forsamlingen i Jerusalem, som besluttet å forfatte et brev adressert til de hedningekristne der avgjørelsen skulle bli meddelt dem (v. 22ff): «(28) Den Hellige Ånd og vi har besluttet ikke å legge noen annen byrde på dere enn de helt nødvendige ting, (29) at dere holder dere borte fra hedensk offerkjøtt, fra blod, fra kjøtt av kvalte dyr og fra hor .. » I Apg 21,25 er dette såkalte «aposteldekretet» med de fire kravene til de hedningekristne gjentatt en tredje gang, med samme rekkefølge på kravene som i 15,29. Det foreligger en nokså bred konsensus i forskningen om at aposteldekretets bestemmelser relaterer seg til forskrifter i 3 Mos 17-18 som der er adressert både til israelitter og til hedenske innflyttere bosatt i Israel, og at overtagelsen av dem skal muliggjøre samliv mellom jøde- og hedningekristne. Vi kan ikke her gå nærmere inn på innholdet i dekretet og på spørsmålene om praktiseringen av det i urkirken³¹, men må innskrenke oss til å referere en erkjennelse som den britiske forskeren Richard Bauckham har kommet fram til, og som har stor relevans for spørsmålet om Jakobs skriftbruk på apostel- og presbytermøtet³². En viktig (rabbinsk) fortolkningsregel på nytestamentlig tid kalles *gezera sjawa*. Den innebærer at to bibelske tekster «tolkes i lys av hverandre fordi de inneholder ord som likner hverandre eller har samme betydning. Det dreier seg altså om en analogislutning på grunnlag av likhet ...»³³. Det

er en slik *gezera sjawa*-slutning som utgjør forbindelsesbroen mellom Jakobs skriftsitat og hans konklusjon angående kravene til de hedningekristne. Som vi nettopp har sett, heter det i Jer 12,16 - som altså er innreflektert i skriftsitatet Apg 15,16-18 - om hedningene at de skal «bygges opp igjen midt iblant mitt folk». Den sammensatte preposisjonen *betok* som her er gjengitt med «midt iblant», brukes også i 3 Mos 17-18 om de hedenske innflytterne som bor *iblant* israelittene (3 Mos 17,8.10.12.13; 18,26), og hvert av de fire kravene i aposteldekretet er avledet av nettopp de avsnittene i disse to kapitlene hvor denne uttrykksmåten foreligger om hedningene bosatt i Israels midte: 1) hedensk offerkjøtt (sml. 3 Mos 17,8-9), 2) blod (sml. 3 Mos 17,10-12), 3) kjøtt av kvalte dyr (3 Mos 17,13), 4) hor (3 Mos 18,6-23, som 18,26 viser tilbake på). På bakgrunn av denne forbindelseslinjen fra profetordene om hedningenes inngang i gudsfolket til Moselovens reguleringer av hedensk nærvær i Israel blir også Jakobs sluttord i Apg 15,21 forståelig: «For Moses har fra umannelige tider hatt sine forkynnere i alle byer, og han blir lest i synagogene hver sabbat.» I de jødiske synagogene rundt omkring i Romerriket ble Mose lov lest hver sabbat. Kravene stilt til de hedningekristne er basert på 3 Mos 17-18, som inngikk i dette faste «lesensumet», og derfor kan, mener Jakob, enhver som jevnlig har fulgt lesningene i synagogen, konstatere at hans forslag ikke er noe nymotens spontanpåfunn suget av eget bryst, men at det har sitt grunnlag i Skriften.

4. Historisk konklusjon

Vi innledet denne artikkelen med å referere sterke innvendinger som er fremkommet i forskningen, mot den historiske troverdigheten av Lukas' referat av Jakobs tale på apostel- og presbytermøtet i Jerusalem i Apg 15,13-21 (del 1). Disse innvendingene er for en stor del av språklig og teksthistorisk art, men vår undersøkelse av traderingen av Am 9,11-12 viste at det teoretisk sett ikke er noe i veien for at den foreliggende greske teksten i Apg 15,16-18 kan gå tilbake på en hebraiskspråklig original i Jakobs samtid (del 2). Uavhengig av Lukas' historieverk, Apg, er vi i den heldige stilling at vi vet fra Paulus' egne skrifter at Jakob gav sin prinsipielle støtte til hans lovfrie hedningemisjon. Dette fremgår nemlig entydig av Gal 2,6-9, hvor Paulus forøvrig bevitner Jakobs lederposisjon blant de såkalte søylene i Jerusalem. I 1 Kor 15,11 bekrefter Paulus enn videre enigheten mellom seg og Jakob angående det grunnleggende kristologisk-soteriologiske innholdet av evangeliet (sml. 15,7). Den «historiske» Jakob, Herrens bror, har altså på et eller annet teologisk grunnlag godtatt omskjærelsesfrihet for de hedningekristne. Utifra hva vi nå har sett

angående den innholdsmessige resepsjonen av skriftsitatet og den eksegetiske forbindelsen mellom sitatet og det såkalte aposteldekretet i Jakob-talen i Apg 15,13-21 (del 3), vil jeg våge å påstå at talen må gi et dekkende bilde av hvordan Jakob har argumentert teologisk i denne saken. Talen er så gjennomsyret av en semittisk stil og av jødisk/jødekristen tenkning og argumentasjonsform at autentisitet virkelig fremstår som historisk plausibelt ettersom den jo faktisk munner ut i det standpunkt Jakob ifølge Paulus' uavhengige bekreftelse inntok. Lukas har følgelig ikke fusket historisk i sin rapport fra apostel- og presbytermøtet i Jerusalem i år 48. Hans beretning i Apg 15 gir nettopp et troverdig referat av denne kirkehistorisk så skjellsettende begivenheten.

Noter

1. Denne artikkelen er en bearbejdet og forkortet norsk versjon av mitt bidrag til festskriftet for professor Peter Stuhlmacher, Tübingen, til hans 65-årsdag den 18.01.1997: J.Ådna, «Die Heilige Schrift als Zeuge der Heidenmission. Die Rezeption von Amos 9,11-12 in Apg 15,16-18», i: *Evangelium - Schriftauslegung - Kirche. Festschrift für Peter Stuhlmacher zum 65. Geburtstag*, hrsg. von J.Ådna/S.J.Hafemann/O.Hofius, Göttingen 1997, 1-23. Artikkelen overlapper innholdsmessig noe med foredraget jeg holdt ved Collegium Judaicum's årsmøte 01.03.1997 under tittelen «Jakobs skriftbevis i favør av hedningemisjonen og aposteldekretet. Gezera sjawa--argumentasjon i Apg 15,13-21».
2. Til dateringen av møtet se R.Riesner, *Die Frühzeit des Apostels Paulus. Studien zur Chronologie, Missionsstrategie und Theologie* (WUNT 71), Tübingen 1994, 286.
3. E.Larsson, *Apostlagärningarna 13-20* (KNT 5B), Uppsala 1987, 333. Sml. hertil også J.Roloff, *Die Apostelgeschichte* (NTD 5), Göttingen 1981, 222: «... zweifellos handelt es sich bei diesem sogenannten 'Apostelkonzil' um das wichtigste Ereignis in der Geschichte der Urkirche.» Denne Roloffs vurdering siteres ordrett med tilslutning i en annen fremtredende tysk kommentar til Apg, nemlig i R.Pesch, *Die Apostelgeschichte* (Apg 13-28) (EKK V/2), Zürich u.a./Neukirchen-Vluyn 1986, 85.
4. Til orientering om den greske oversettelsen, Septuaginta, se J.Ådna, «To testamenter i én bibel. Helbibelsk teologi som en historisk og systematisk-teologisk nødvendighet», *Ung Teologi* 28/4, 1995, (53-68) 59f, med referanser til videre litteratur.
5. Til LXXs betydning for de første kristne og for NT se min artikkel nevnt i forrige note og dessuten spesielt M.Müller, *Kirkens første bibel. Hebraica sive graeca veritas?*, Fredriksberg C. 1994.
6. Roloff, *op.cit.*, 232: «Er (sc. Lukas) scheut nun freilich nicht den Anachronismus, dem Jakobus die LXX-Fassung in den Mund zu legen, in der Am 9,12 einen neuen Sinn gewonnen hat.»
7. Min oversettelse av E.Haenchen, *Die Apostelgeschichte* (KEK III, 16. Auflage), Göttingen 1977, 443: «Daß hier die LXX an einer Stelle, wo sie entscheidend vom hebräischen Text abweicht, zitiert wird, macht unwidersprechlich klar, daß auch die Jakobusrede kein historisches Referat, sondern eine Komposition

des hellenistischen Heidenchristen Lukas ist.»

8. Oversettelsen er min egen, konsipert for det bestemte formål å få fram på en hensiktsmessig og sakssvarende måte reelle samsvar og avvik i originalene. Den har intet ønske eller ambisjon om å konkurrere med eller erstatte den idiomatisk bedre oversettelsen fra Det Norske Bibelselskap, som er benyttet i sitatene ovenfor i innledningen. Et synoptisk oppsett av de tre tekstene i original-språkene foreligger i «Die Heilige Schrift als Zeuge der Heidenmission» (se note 1), 2f.
9. Nevningen eller utropingen av et navn over noe eller noen er et uttrykk for navnebærerens eierskap. Tidstrinnet i den hebraiske relativsetningen er i seg selv ikke entydig, men bør av innholdsmessige grunner her oppfattes som for-tidig (jfr. oversettelsen i synopsen). Profeten ser fram imot den begivenhet at nabofolkene igjen skal underkastes Jahves eierskap ved at hans herskerrepresentant på jorden, den davidisk-messianske kongen, i likhet med sin ættefar David tar disse folkene og deres landområder i eie, for under det davidiske storrike var Davids og Herrens navn nevnt over dem. Sml. til denne forståelsen W.Rudolph, *Joel-Amos-Obadja-Jona* (KAT XIII/2), Gütersloh 1971, 282.
10. En rekke LXX-håndskrifter har foyd inn et eksplisitt objekt i Am 9,12. Noen (bl.a. Codex Alexandrinus) har *ton kyrion* som Apg 15,17, men den hyppigste innføyelsen er *me*, «meg». Gjengivelsen av greske og hebraiske ord i denne artikkelen retter seg etter transkripsjonsreglene i H.Kvalbein (red.), *Blant skrift-lærde og fariseere. Jødedommen i oldtiden*, Oslo 1984, 258f.
11. I de nettopp anførte beleggene for å «søke» Gud/Herren opererer MT nettopp med verbet *darasj* (og LXX med *ekzetein*, som i Am 9,12). Ytterligere eksempler foreligger i Sal 14,2 (13,2 LXX); 22,27 (21,27 LXX); 34,5 (33,5 LXX). Saken kan også uttrykkes ved hjelp av andre ord som hebraisk *biqqesj* (5 Mos 4,29a; Hos 3,5; 5,6; Sal 40,17) og gresk enkelt *zetein* uten sammensetning med preposisjonen *ek* (5 Mos 4,29a; Jes 55,6; 65,10; Sef 2,3).
12. Fra Septuaginta- og Qumraneksperten Emanuel Tov foreligger det en god innføring i det reviderte helhetsbildet av den gammeltestamentlige teksthistorie som håndskriftfunnene ved Dødehavet har ført til, i E.Tov, *Textual Criticism of the Hebrew Bible*, Minneapolis/Assen/Maastricht 1992 (se særlig det 3. kapitlet «The History of the Biblical Text», 155-197). Til orientering om bibelhåndskriftene i Qumran se *op.cit.*, 100-117 og i revyartikkelen til T.Elgvin, «Nyere bidrag til Qumranforskningen», TTK 68, 1997, (49-66) 55-57, med tilhørende noter på sidene 62-64. Ifølge Elgvin, *op.cit.*, 55 anslår Tov på grunnlag av sin ferskeste forskning prosentandelen av bibelhåndskrifter i Qumran som reflekterer andre 'tekstfamilier' enn den som senere ble gjort til absolutt norm av masoretene (kalt den proto-masoretiske), nå enda høyere enn i *Textual Criticism of the Hebrew Bible*. Sammen med presamaritanske tekster (dvs. håndskrifter som går forut for og reflekterer den tekstformen som samaritanerne la til grunn for sin kanoniske tekst) utgjør håndskriftene som representerer LXXs hebraiske *Vortage*, ca. 5 % av det totale antall bibelhåndskrifter i Qumran (sml. Tov, *op.cit.*, 115f; Elgvin, *op.cit.*, 55f, spesielt teksteksemplet i note 32 på s. 63). Når det gjelder Amos-boken spesielt, foreligger i fragment 1 av den tekst som er klassifisert som 5Q4, en hebraisk ekvivalent til det avvik fra MT som LXX oppviser i Am 1,3 (sml. J.Ådna, «Die Heilige Schrift als Zeuge der Heidenmission» [se note 1], 12); altså finnes det et direkte belegg også for Amos-bokens vedkommende på at LXX-avvik fra MT kan ha et grunnlag i alternative hebraiske

- tekster.
13. Til orientering om den jødiske skrifttolkningsvirksomheten som med utgangspunkt i verbet *darasj* i betydningen «granske» (Skriften) kalles *midrasj*, se A.J.Hobbel, «Skrifttolkning og midrasjlitteratur», i: *Blant skriftlærde og fariseere* (se note 10), 179-192. For en oversiktsmessig orientering om skrifttolkning blant de første kristne og i NT se E.E.Ellis, «Biblical Interpretation in the New Testament Church», i: M.J.Mulder (Ed.), *Mikra. Text, Translation, Reading and Interpretation of the Hebrew Bible in Ancient Judaism and Early Christianity* (CRI II/1), Assen/Maastricht/Philadelphia 1988, 691-725. Når det gjelder *midrasjisk* skrifttolkning spesielt, se *op.cit.*, 702-709.
 14. *Al tiqre* betyr «les ikke», og det underforstås et adverbativt «men»: «Les ikke slik, men *slik*». Til skjelningen implisitt og eksplisitt *midrasj* se Ellis, *op.cit.*, 703ff. Angående utbredelsen av den eksegetiske teknikken med *al tiqre*-alternativlesninger se R.Bauckham, «James and the Jerusalem Church», i: dens. (Ed.), *The Book of Acts in Its Palestinian Setting* (The Books of Acts in Its First Century Setting, Vol. 4), Grand Rapids/Carlisle 1995, (415-480) 456.
 15. Sml. S.Nägele, *Laubbütte Davids und Wolkensohn. Eine auslegungsgeschichtliche Studie zu Amos 9,11 in der jüdischen und christlichen Exegese* (AGJU 24), Leiden/New York/Köln 1995, 104: «Die Umwandlung von: 'damit sie einnehmen' in 'damit sie suchen' und von 'Edom' in 'Menschen' ist ... als '*Al tiqre*'-Midrasch anzusehen ... Es handelt sich somit um einen impliziten Midrasch auf der hebräischen Sprachstufe» (kursiv hos N.).
 16. Introduksjonen til sitatet i Apg 15,15 gir ved å tale om «profetenes ord» i flertall (*boi logoi tan profetan*) et hint om at flere profetekster er reflektert i det følgende sitatet. Vi har å gjøre med et blandingssitat, hvor Am 9,11f siteres direkte og utvilsomt utgjør kjernen, mens andre profetord alluderes til ved åpningen og ved avslutningen (Jes 45,21; se nedenfor) av sitatet. Henspillingene på Hos 3,5 og Jer 12,15 er naturlig nok tydeligere i originaltekstene enn i den norske oversettelsen.
 17. Sammenlignet med MT representerer dette en sterkere stilistisk enhetlighet og en innholdsmessig betoning av gjenoppbyggelsesmomentet.
 18. I LXX gjengir *anorthun* forskjellige former av den hebraiske verbalstammen *kwn*, som på sin side ofte opptrer i parallellismer med *bana*, «bygge». Det er altså intet i veien for at *anorthun* i Apg 15,16 kan ekvivalere med en form av *kwn* i en eventuell hebraisk *Vorlage* til sitatet. Se for en detaljert drofting J.Ådna, «Die Heilige Schrift als Zeuge der Heidenmission» (se note 1), 8.
 19. Til påvisningen av dette se Ådna, *op.cit.*, 10.
 20. For en langt mer detaljert undersøkelse av traderingen av Am 9,11-12 enn den ovenstående, ledsaget av referanser til og diskusjon av andre forskningsbidrag, se Ådna, *op.cit.*, 2-13.
 21. Denne forståelsen bringer LXX-oversetterne sakssvarende til uttrykk ved å gjengi det hebraiske *niqua* med perfektumsformen *epikekleta* på gresk. På gresk beskriver nemlig perfektum «en vedvarende tilstand som et resultat av en tidligere handling»; det er det blivende resultat av handlingen som synsvinkelen særlig er rettet mot (*konkluderende, 'perfektisk' aspekt*) (R.Leivestad, *Nytestamentlig gresk grammatikk* [Ny utgave ved B.H.Sandveit, Oslo 1996, 203 [kursiv hos L./S.]).
 22. Angående hedningefolks delaktighet i (den eskatologiske) frelsen se ellers f.eks. Jes 25,6f; 56,6f; Jer 3,17; Sef 3,9; Sak 14,16; Sal 96,1; 97,7-9; 98,2-4; 100,1b;

- 117,1. For en generell orientering sml. K.Holter, «Det gamle testamente og misjonen», i: J.-M.Berentsen m.fl. (red.), *Missiologi i dag*, Oslo 1994, 23-36, spesielt 31f angående folkeslagenes pilegrimsvandring.
23. Sml. Bauckham, *op.cit.*, 458: «In most cases (prophecies predicting that Gentile nations would become, like Israel, God's own people) *could* be taken to mean that these Gentiles would be proselytes, undergoing circumcision as the corollary of their conversion to the God of Israel. These texts could not decisively settle the issue. But Amos 9:11-12 could, for it states that the nations *qua* Gentile nations belong to YHWH.» (kursiv hos B.)
24. Sml. H.Strahmann, «*laos* in LXX», ThWNT IV, 1943, 32-37 (del av artikkelen «*laos*», *op.cit.*, 29-57).
25. Selv om de gtl. tekstene om hedningefolkene pilegrimsvandring i hovedsak beskriver en *sentripetal* bevegelse - folkeslagene trekkes til frelsens by Jerusalem -, så mangler det *sentrifugale* perspektiv ikke helt: Jes 2,3b med parallellen i Mi 4,2b sier at «Herrens lov skal gå ut fra Sion, Herrens ord fra Jerusalem», og ifølge Jes 66,19 skal representanter for Israels umiddelbare nabofolk sendes ut til folkene som bor lenger vekk med et misjonsoppdrag: «De skal forkynde min herlighet blant folkeslagene.» Også hos Deuteroseja finnes det «tekster som synes å peke i retning av at folkeslagene nærmest skal oppsøkes for at de skal få del i Jahves velsignelse ..., særlig Jes 42,1ff» (Holter, *op.cit.*, 33).
26. Sml. denne gjengivelsen («Gnadenheimsuchung») av substantivet *episkopæ* i Luk 19,44 hos W.Bauer, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, Berlin/New York ©1988, 605. *Episkopæ* svarer til det benyttede verbet *episkeptesthai* i Apg 15,14, som i den norske bibeloversettelsen er gjengitt med «sørge for».
27. Nägele, *op.cit.*, 192ff. «... (es) kann nicht mehr zweifelhaft sein, daß auch an unserer Stelle Am 9,11 auf den Tempel angespielt wird» (*op.cit.*, 210).
28. Sml. Bauckham, *op.cit.*, 455: «The general effect of these modifications is to facilitate the interpretation with reference to the eschatological Temple, by making quite clear that the text refers to the restoration of a *building* (so *anoi-kodomæsä* and *anorthäsä* are used in preference to *anastæsä*), and by eliminating words (*kathäs hai bæmerai tu aiänos*) which would conflict with the eschatological Temple's superiority over previous Temples» (kursiv hos B.).
29. Til denne forståelsen av Am 9,11 og resepsjonen i Apg 15,16 sml. også Bauckham, *op.cit.*, 454f: «... the new Temple which God will build, according to Amos 9:11, is understood in the use of this text in Acts 15 to be the eschatological people of God ...»
30. Bauckham, *op.cit.*, 455: «That the Gentile nations will be 'built in the midst of my people' (Je. 12:16) suggests that they will form, together with Jews, the eschatological Temple of which Amos 9:11 speaks.»
31. Dette droftes og redegjøres for i alle større kommentarer til Apg og i framstillinger av urkirkens historie. Se f.eks. i Edvin Larssons nevnte kommentar, *op.cit.*, 330,342,344-346.
32. Til det følgende sml. Bauckham, *op.cit.*, 458-467.
33. Hobbøl, *op.cit.*, 183.

Jostein Ådna, f. 1955, dr.theol. 1994. Vitenskapelig assistent ved Menighetsfakultetet 1986-88; vitenskapelig assistent for prof. Peter Stuhlmacher, Tübingen, 1988-93; førsteamanuensis ved Misjonshøgskolen 1994-.

James' proof from Scripture in favour of gentile mission: The rendering and interpretation of Am 9:11-12 in Acts 15:16-18.

At the summit meeting of the apostles and elders in Jerusalem in 48 AD, discussing the conditions for accepting gentiles into the church, James rejected the position demanding circumcision of them (Acts 15:13-21). Decisive in his argument is a quotation from the prophets, in which Am 9:11-12 forms the nucleus. This oracle is cited by James in a version differing from the Masoretic Hebrew text and corresponding with the Greek Septuagint in so far as stating that God will re-establish David's fallen tent in order that the remnant of men and all nations over whom His name has been invoked, will seek Him. Against those scholars who claim that the similarity with the Septuagint rules out the authenticity of the quotation, the author argues that Acts 15:16-18 is based on an independent, midrashic, Hebrew version of Am 9:11-12 in the 1st century AD, to which James most probably had access. This version of Am 9:11f. was particularly fit for justifying the acceptance of gentiles without circumcision. From Paul we have independent evidence that James actually accepted his position not to circumcise gentiles (Gal 2:6-9), and it is plausible that Acts 15:13ff. offers a historically trustworthy presentation of his argument in favour of this opinion. Finally, the exegetically demonstrable link between Jer 12:15-16, alluded to in the quotation in Acts 15:16f., and the concluding decree in Acts 15:20 supports the presumed authenticity even further.